

PITANJE ZAŠTITE NACIONALNIH MANJINA U KRALJEVINI SHS NA KONFERENCIJI MIRA U PARIZU 1919–1920

ABSTRACT: Rad se bavi nastojanjem delegacije Kraljevine SHS na Konferenciji mira u Parizu 1919–1920. da izbegne preuzimanje obaveza u vezi sa zaštitom nacionalnih manjina u mirovnom ugovoru sa Austrijom. Rad je napisan na osnovu izvora i relevantne literature.

Sve do početka Novog veka, a delimično i tokom njega, zaštita manjina se svodila na zaštitu različitih kategorija stranaca.¹ Verski ratovi podstaknuti reformacijom i mirovni ugovori kojima su oni završavani proširili su princip zaštite religioznih manjina na domorodačko stanovništvo.² Kao i ranije, zaštita se odnosila na verske a ne na nacionalne manjine, što je bilo u skladu sa tadašnjim shvatanjem da je vera važnija od nacije, kao i sa okolnošću da su religiozne manjine kojima je trebalo obezbediti zaštitu živjele unutar jednog nacionalnog korpusa.

Devetnaesti vek je bio vek nacionalizma. Tokom burnog „dugačkog 19. veka” (1789–1918) javlja se zaštita nacionalnih manjina, uz zaštitu religioznih koja i dalje postoji. Vremenom će prva postajati sve značajnija, dok će druga, razvojem građanskog društva, verske tolerancije ili čak verske indiferentnosti, sve više postajati nešto što se samo po sebi podrazumeva.³ Najava novog trenda bile su garancije koje je 1815. Bečki kongres dao Poljacima koji su živeli pod austrijskom, pruskom, odnosno ruskom vlašću.⁴

Srbija i Crna Gora su se po prvi put suočile sa problemom zaštite manjina odlukama Berlinskog kongresa. U članovima, 5, 27, 35, 44 i 62 novim državama, kao i Turskoj i autonomnoj Bugarskoj nametnute su obaveze da podanicima druge vere omoguće versku slobodu i jednakopravnost.⁵ Razlozi za ovo su bili višestruki.

¹ Helmer Rosting, *Protection of Minorities by the League of Nations. Historical and Legal Survey*, Geneve 1922, 2-3

² Ovo se odnosi na Pasauski sporazum 1552, Augzburški mir 1555, Varšavski pakt 1573, Nantski edikt 1598, Vestfalski ugovor 1648 i dr. (*Isto*, 4).

³ U tom periodu verski progoni će se sve više vezivati za nacionalne, gubeći prevashodno religiozni karakter. Pojedine verske zajednice ili crkvene organizacije bivaju sve češće proganjane ne zbog svojih religioznih ubeđenja, već zbog identifikacije određene verske zajednice sa nepoželjnom etničkom grupom. Postoje i obrnuti slučajevi – da se neka etnička grupa progoni ili diskriminiše, ali to ne pogađa u većoj meri njenu versku organizaciju, ako ova pristane na pokornost ugnjetaču sopstvene nacije.

⁴ Poljaci u Austriji nisu mogli da budu religiozno ugroženi, budući da su bili iste vere kao i većina stanovništva. U protestantskoj Pruskoj i pravoslavnoj Rusiji pretila je opasnost kako od nacionalne, tako i od verske diskriminacije (*Isto*, 5).

⁵ *Isto*, 6-7. Ovakav presedan je prvi put učinjen povodom priznavanja nezavisnosti Grčke 1830. Londonskim protokolom. (Erwin Viehhaus, *Minderheitenfrage und die Entstehung der Minderheitenschutzvertraege auf der Pariser Friedenskonferenz 1919. Eine Studie zur Geschichte des Nationalitaetenproblems im 19. und 20. Jahrhundert*, Wuerzbur 1960, 48).

Turska je bila teokratska država pa je borba balkanskih hrišćana protiv nje imala uz nacionalni i verski karakter. Kao jedna od potpisnica Berlinskog ugovora Otomanska imperija bila je zaštitnica svih muslimana na svetu. Velike evropske sile još nisu želele njeno uništenje tako da su se postarale da se muslimani van Turske zaštite. Zaštitom hrišćana u Turskoj su izlazile u susret raspoloženju javnog mnjenja u svojim zemljama, a istovremeno sebi obezbedile izgovor za mešanje u unutrašnje stvari Otomanskog carstva.⁶ Preovlađujuća liberalna građanska ideologija je svemu ovome zaodnela idealistički plašt.

Balkanski ratovi su po prvi put drastično promenili etničku i religioznu sliku Srbije.⁷ Od verski i nacionalno homogene zemlje, ona je postala država sa značajnim procentom inorodnog i inovernog stanovništva. Sa stanovišta državne uprave posebno je bila za žaljenje činjenica da su ti verski i nacionalno tuđi elementi naseljavali krajeve koji su bili nekadašnja kolevka srednjovekovne Srbije. Do izbijanja Prvog svetskog rata stanje se na novostečenim teritorijama nije konsolidovalo. U vrhovima srpske države lomila su se koplja oko toga treba li ih ostaviti pod vojnom upravom ili uvesti ustavni režim. O davanju zaštite prema državi uglavnom neprijateljski raspoloženom inorodnom i inoverskom elementu niko nije ni razmišljao. To je bilo razumljivo ako se imaju na umu tradicionalno neprijateljski odnosi sa nesrpskim stanovništvom tih krajeva, uključujući i ono srpskog porekla, islamske vere.

Zbog tih okolnosti, zatečenosti velikih sila, ali i načina razmišljanja srpskih političara naviknutih na upravljanje jednonacionalnom državom, Cincari su bili jedina etnička manjina kojoj je priznata zaštita i donekle poseban status. Ovo je učinjeno razmenom pisama premijera Srbije i Rumunije posle sklapanja Bukureškog mira 10. avgusta 1913.⁸ Bilo je predviđeno da oni dobiju crkvenu i školsku autonomiju, ali do toga nikad nije došlo. Pitanje Cincara u Makedoniji je ostao trajan kamen spoticanja u odnosima dve zemlje. Konvencija sa Turskom, 14. marta 1914, detaljno je pak zaštitila prava muslimana.⁹

Prvi svetski rat je doneo ne samo drastično prekranje geografske karte Evrope i velike socijalne prevrate, već i značajne promene u načinima mišljenja. Boljševički i Vilsonov princip samoopredeljenja naroda je bar na rečima od svih prihvaćen, ali je njegovo sprovođenje nailazilo na mnoge prepreke i otpore.

Poslednjih meseci rata, uprkos na izgled jasnim principima pravde i jednakosti naroda, nisu postojali detaljni posleratni planovi.¹⁰ Prve konkretne ideje o manjinskom pitanju izneo je američki Jevrejski kongres koji je krajem 1918. za Jevreje zatražio prava nacionalnih manjina. Jevrejski kongres je u tom smislu predao jedan memorandum predsedniku Vilsonu.¹¹ Britanski Jevreji su zahtevu američkih sunarodnika dodali i zahtev za kulturnom autonomijom koji su u međuratnom razdoblju

⁶ Velike evropske sile su se ovim izgovorom narednih decenija obilato služile.

⁷ Oslobođilački ratovi 19. veka su uvek kao propratnu pojavu imali nestanak inorodnog i inovernog stanovništva, tako da je Srbija ostajala uglavnom jednonacionalna država. (Vasa Čubrilović, *Politički uzroci seoba na Balkanu 1860-1880*, „Glasnik Geografskog društva”, 16, 1930; Vl. Stojančević, *Politički uzroci promena stanovništva Beograda u vreme Prvog srpskog ustanka*, „Godišnjak grada Beograda”, 20, 1973; Dragoslav Janković, *Srpska država prvog ustanka*, Beograd 1984; Emin Pllana, *Les raisons et la maniere de l'exode des refuges albanais du territoire du sanjak de Nish a Kosove (1877-1878)*, *Studia albanica*, 1, 1985).

⁸ H. Rosting, *n. d.*, 7.

⁹ *Isto*, 8.

¹⁰ Bastian Schot, *Nation oder Staat? Deutschtum und die Minderheitenschutz. Zur Vierkerbundpolitik der Stresemann-Aera*, Marburg/Lahn 1988,2.

¹¹ E. Vieffhaus, *n. d.*, 82-83.

prihvatile sve nacionalne manjine Evrope.¹² Tokom mirovne konferencije Komitet jevrejskih delegacija (Comite des Delagations Juives) stavio je nacionalna prava na temelj grupne autonomije.¹³

Predsednik Vilson je prihvatio izvesne ideje iz ovih inicijativa ali ne sve. Iako je u istoriografiji ponekad smatran za naivnog idealistu, njegovi predlozi ne opravdavaju ovakvo mišljenje. Vilson nije imao poverenja u nove države za koje je smatrao da predstavljaju rizik za mir. Da bi se taj rizik umanjio, smatrao je da nacionalne manjine u novostvorenim nacionalnim državama treba da budu zaštićene.¹⁴ Njegovo mišljenje se zasnivalo na opravdanom očekivanju da će nacionalne manjine biti remetilački faktor. Vilsonove poglede o tome da nacionalne manjine treba da se asimiluju delili su Lojd Džordž, Ostin Čembrlen i mnogi drugi istaknuti političari.¹⁵ Zaštita manjina trebalo je da učini proces bezbolnim i da služi kao korekcija u stvarnosti nikad potpuno ostvarljivom principu nacionalnog samoopredeljenja, a sve radi očuvanja mirovnog aranžmana postignutog u Parizu.

Zbog ovakvog stava prema novostvorenim državama, u sva tri Vilsonova nacrtata statuta Društva naroda nalazila se odredba o priznanju novih država samo pod uslovom da se ove obavežu na zaštitu manjina.¹⁶ Nasuprot njemu Britanci nisu verovali u mogućnost opšte zaštite manjina, već su smatrali da je najbolje da se to pitanje reši bilateralnim ugovorima između pojedinih zemalja, pod zaštitom Društva naroda.¹⁷ Njihov stav je svakako imao korena i u odsustvu želje za redefinisanjem statusa manjina pod sopstvenom vlašću. U svakom slučaju, ono što je od epohalnog značaja u inicijativama za zaštitu manjina je to što su one po prvi put stavljene pod zaštitu jednog međunarodnog tela kao što je bilo Društvo naroda.¹⁸ Ranije je garanciju zaštite pojedinih manjina preuzimala jedna ili više sila ili je pitanje rešavano bilateralnim sporazumima zainteresovanih strana. Takav način rešavanja manjinskog pitanja omogućavao je različite zloupotrebe koje su se želele izbeći tako što će manjine biti stavljene pod zaštitu nadnacionalnog i, kako se verovalo, neutralnog Društva naroda.

Razrada detalja o zaštiti manjina poverena je 1. maja 1919. Komisiji za nove države i manjine.¹⁹ Nacrt konvencije o zaštiti manjina koji je komisija izradila, delegacija Kraljevine SHS je odbila 31. maja sa obrazloženjem da bi njeno potpisivanje značilo prećutno priznanje da Srbija nije ispunila obaveze iz Berlinskog ugovora iz 1878.²⁰ Već je ovaj čin pokazao koliko se problema prelamalo u pitanju jugoslovenskog potpisivanja konvencije o manjinama. U pitanju nije bila samo zaštita manjina, već i priznanje nove države, njene suverenosti, pa čak i priznavanje teritorija koje je Srbija stekla tokom Balkanskih ratova.²¹

Sve ovo povlačilo je i pitanje mešanja u unutrašnje stvari nove države, što je jugoslovenska vlada po svaku cenu želela da izbegne. Na tom mešanju posebno je

¹² E. Viefhaus, *n. d.*, 82-83.

¹³ *Isto*, 92.

¹⁴ Helmut Pieper, *Die Minderheitenfrage und das Deutsche Reich 1919-1933/34*, Hamburg 1978, 8. Vilson je isprva smatrao da zaštita manjina treba da se odnosi na sve države, ali je ubrzo od toga odustao. (B. Schot, *n. d.*, 5).

¹⁵ E. Viefhaus, *n. d.*, 203-204.

¹⁶ *Isto*, 109.

¹⁷ *Isto*, 114.

¹⁸ H. Rosting, *n. d.*, 2.

¹⁹ Ivo J. Lederer, *Yugoslavia at the Paris Peace Conference. A Study in Frontiermaking*, New Haven, London 1963, 239.

²⁰ E. Viefhaus, *n. d.*, 217.

²¹ *Isto*.

insistirala Italija koja je 15. jula na zasedanju Komisije za nove države i manjine zahtevala autonomiju za Makedoniju i albanske krajeve.²² Zahtevu se usprotivio francuski predstavnik La Roš, sa obrazloženjem da se princip zaštite manjina ne može primenjivati na stare teritorije. Tu se već videlo ono što je postalo tipično za ceo tok rešavanja pitanja jugoslovenskog potpisivanja konvencije o zaštiti manjina: predstavnici Francuske su se trudili da što više poštede osetljivost svojih jugoslovenskih saveznika,²³ a jugoslovenska vlada i delegacija da izbegnu preuzimanje obaveze zaštite manjina, ako ne za celu teritoriju nove države, onda bar za predratne srpske teritorije.

Tom prilikom jedan američki delegat je rekao da treba sačekati i videti da li će novi jugoslovenski ustav dati svojim stanovnicima jednaka prava. Sa njegovim predlogom se složio i britanski delegat Liper. Dok su se italijanski predstavnici pozivali na etničke razlike, koje nisu uvažavali na teritoriji koju su sami zaposeli, La Roš je upozorio da bi u slučaju autonomije nacionalne manjine postale država u državi.²⁴ Dok je italijanski stav bio motivisan željom da se naškodi rivalu na drugoj obali Jadrana, francuski stav je odražavao mišljenje većine merodavnih faktora na Konferenciji mira, koji su bili za zaštitu manjina, ali ne i za to da one postanu država u državi preko nekog vida autonomije ili priznavanja manjina za kolektivna pravna lica.²⁵ To je uglavnom i bio razlog zašto je Komisija za nove države i manjine još u maju ćutke ali definitivno odbacila nacrt kulturne i grupne autonomije kao predmet ugovornih obaveza.²⁶

Na britanski predlog, usvojeno je da se od jugoslovenske vlade prvo zatraži izjava o njenoj budućoj manjinskoj politici. To je učinjeno 19. jula 1919.²⁷ Dana 30. jula je postalo očigledno da italijanski zahtevi neće biti prihvaćeni, tako da je britanski predstavnik predložio kompromisno rešenje – da predstavnik Društva naroda nadgleda sprovođenje zaštite manjina u Makedoniji. Sjedinjene Države i Japan su podržale predlog, ali se francuski delegat ponovo usprotivio argumentom da su opšte klauzule dovoljne.

U takvoj situaciji stiglo je 1. avgusta 1919. pismo u kome je šef jugoslovenske delegacije Nikola Pašić pobijao potrebu za zaštitom manjina u novoj državi. Po njemu, Kraljevina SHS je jednonacionalna zemlja pa nema razloga za zaštitu manjina. Od 1878. u Srbiji je vladala religiozna ravnopravnost. Za Makedonce se smatralo da su u nacionalnom pogledu Srbi. Isto je važno i za muslimane, koji su bili zaštićeni i konvencijom sa Turskom od 14. marta 1914. Po Pašiću, postojeće garancije su činile međunarodne suvišnim. On je izrazio mišljenje da treba izbegavati diskriminisanje država i ograničavanje njihovog suvereniteta. Bio je spreman da prihvati samo opšte odredbe koje se ne odnose na stare srpske teritorije.²⁸

²² Arhiv Jugoslavije, fond 336, f. 48 (Sva ostala arhivska građa koja nije citirana prema literaturi se nalazi pod ovom signaturom, te zbog tog razloga neće biti posebno navođena u beleškama. Po nekoliko relevantnih dokumenata iz ovog fonda objavljeno je u: Ljubodrag Dimić, Đorđe Borozan, *Jugoslovenska država i Albanci*, 1, Beograd 1998 i Momir Stojković (ur.), *Balkanski ugovorni odnosi 1876-1996*, II tom, Beograd 1998).

²³ E. Viefhaus, *n. d.*, 218. Uprkos tome Francuska nije oklevala da protiv Kraljevine SHS primeni i grubi pritisak, kada je to bilo potrebno da bi se ostvarile zamisli francuske diplomatije.

²⁴ *Isto*.

²⁵ Ovo je bilo mišljenje Vilsona, Lojd Džordža i drugih (*Isto*, 153).

²⁶ *Isto*, 156.

²⁷ *Isto*, 218.

²⁸ *Isto*, 219-220.

U ovom pismu su izneta neka načela jugoslovenske nacionalne politike koja će uz manja nužna prilagođavanja ostati odrednice jugoslovenske politike prema manjinama tokom celog međuratnog perioda. Kraljevina SHS proglašena je za jednonacionalnu državu, što ni u kom slučaju nije bila. Makedonci nisu priznavani za zasebnu narodnost, a i slovenski muslimani su bez svog pristanka proglašeni za Srbe.²⁹ Muslimanima su zaista pružena sva verska prava, ali je Pašić ćutke prešao preko priznavanja njihovih nacionalnih prava. Suverenitet je opravdano uzet u zaštitu, a težinu jugoslovenskom pozivanju na njega je davalo uporno odbijanje velikih sila pobednica da i same prihvate obaveze zaštite manjina. U svakom slučaju jugoslovenska nespремnost da se prihvate obaveze prema manjinama našla je ovde konkretniji izraz nego u ponešto nejasno i uopšteno formulisanom Pašićevom pismu predsedniku Konferencije Klemansou od 24. juna 1919. u kome je izrazio jugoslovensku odbijanje člana 59 ugovora sa Austrijom koji je takođe za predmet imao zaštitu manjina.³⁰

Pismo od 1. avgusta ima dosta sličnosti sa Pašićevim pismom Bartlou od 30. juna 1919. i u njemu se Makedonci ne priznaju za posebnu naciju, a većina (iako ne svi) muslimani su ubrojani u Srbe. Za albanske muslimane se kaže da će profitirati od zaštite koju su muslimani dobili na osnovu ugovora sa Turskom od 14. marta 1914. Posebno je značajno obećanje da će biti otvorene albanske škole kad se stanje u državi normalizuje. Osnovni cilj i ovog pisma je bio pobijanje potrebe zaštite manjina međunarodnim konvencijama, ali pada u oči razlika u argumenataciji. Dok u pismu Komisiji za nove države Pašić piše da je Kraljevina SHS jednonacionalna država, u ovom pismu on ocenjuje da joj nije potrebna zaštita manjina jer je tri nacije i tri vere po prirodi stvari čine tolerantnom. Pašić se poziva na jednakost građana po srpskom ustavu, a dodaje i to da su rimokatolici zaštićeni konkordatom iz 1914. Sve to činilo je po njegovom mišljenju zaštitu manjina izlišnom. Da bi ublažio odbijajući ton, on na kraju navodi spremnost delegacije Kraljevine SHS da s pažnjom primi predloge Komisije za nove države o manjinama, pod uslovom da to ne bude poseban režim samo za Jugoslaviju. Izneo je stav da delegacija može da razmotri samo opšte predloge koji važe za sve države uvećane na račun Austrougarske.

Pitanje zaštite manjina se zaoštrilo u drugoj polovini 1919. kako se približavao rok za potpisivanje mirovnog ugovora sa Austrijom koji je u članu 59 sadržao pitanje zaštite manjina,³¹ kao i posebne dodatne konvencije koje su se odnosile na zaštitu manjina i pitanje tranzita i trgovine.³²

Delegacija Kraljevine SHS je smatrala član 59 (u konačnoj redakciji 51) ugovora sa Austrijom jednom od najtežih odredbi.³³ Uprkos jugoslovenskim protestima, član 59 je ostao nepromenjen. Jugoslovenskoj delegaciji je najviše smetalo što je taj član velikim silama ostavljao određene ruke da u budućnosti unose izmene u režim zaštite manjina po svom nahodañju. U pitanju je bilo ne samo ozbiljno kršenje jugoslovenskog suvereniteta, već i prihvatanje neizvesnih i nedefinisanih obaveza u budućnosti. Zbog ovoga, delegacija je 21. avgusta 1919. molila uputstvo od vlade.

²⁹ Prostor nam ne dozvoljava da se zadržimo na osećanju nacionalnog identiteta slovenskih muslimana. Dovoljno je samo napomenuti da on u većini slučajeva nije bio srpski.

³⁰ U njemu je Pašić prigovorio što se iste obaveze ne nameću svim državama koje su dobile austrougarske teritorije.

³¹ Andrej Mitrović, *Jugoslavija na Konferenciji mira 1919-1920*, Beograd 1968, 200.

³² Drugi deo konvencije koji govori o trgovini i tranzitu neće biti uziman u razmatranje, sem kad je bio u neposrednoj vezi sa prvim koji se odnosio na zaštitu manjina.

³³ A. Mitrović, *n. d.*, 201.

Posebno nepopustljivi bili su Mate Bošković i Slobodan Jovanović, pravni savetnik delegacije. Bošković je smatrao da se član 59 nipošto ne sme prihvatati. Zalagao se da Jugoslavija svoje držanje podesi prema držanju Grčke i Rumunije, da se ne bi našla u podređenom položaju. Smatrao je da nepotpisivanje ugovora sa Austrijom ne bi onemogućilo Kraljevini SHS da potpiše ugovor o miru sa Bugarskom. Po njegovom mišljenju, manja bi bila šteta od nepotpisivanja nego od potpisivanja jer u prvom slučaju nisu pretile nikakve vojne komplikacije. Radi jačanja jugoslovenskog položaja preporučivao je da se što pre reši teritorijalni spor sa Italijom. U slučaju potpisivanja ugovora pretio je ostavkom.

U istom izveštaju delegacije od 22. avgusta iznet je i stav pravnog eksperta Slobodana Jovanovića koji je smatrao da bi prihvatanjem člana 59 Kraljevina SHS postala polusuverena država pod tutorstvom „kao jedna zemlja niže civilizacije”. Član 59 ocenio je većom povredom suvereniteta od austrougarskog ultimatumu iz 1914. Jovanović je izneo mišljenje da bi nacionalnim manjinama bilo mnogo teže upravljati ako bi one osetile da su pod vlašću Društva naroda a ne Kraljevine SHS. Iako to verovatno nije bio cilj saveznika, verovao je da bi usvajanje tog člana dovelo do dezorganizacije Jugoslavije. I on je zapretio napuštanjem delegacije u slučaju prihvatanja ugovora sa Austrijom i propratne konvencije.

Jugoslovensko većanje o prihvatanju ili neprihvatanju ugovora počelo je 21. avgusta 1919.³⁴ Kako je vreme odmicalo, nepopustljivost saveznika je jačala protivljenje Beograda, Praga i Bukurešta. Krajem avgusta predsednik vlade Davidović je izvestio delegaciju da ne potpisuje ugovor ukoliko se iz člana 59 ne izuzme teritorija Makedonije.³⁵ Rezervama koje je delegacija imala u vezi sa potpisivanjem, vlada je dodala i svoje.³⁶

U ovom periodu delegacija Kraljevine SHS razvila je živu diplomatsku aktivnost uspostavljajući brojne kontakte sa savezničkim državicima.³⁷ Rezultat ovih napora, a možda više francuskog zalaganja, bilo je definitivno skidanje pitanja autonomije Makedonije sa dnevnog reda. Pri tome su francuski predstavnici branili jugoslovensku svest o suverenitetu i s pravom ukazivali da nepopularnost konvencije o zaštiti manjina ne treba dodatno povećavati.³⁸

U sklop te aktivnosti spada i pismo delegacije predsedavajućem Konferencije mira, Žoržu Klemansou, od 6. septembra 1919. U njemu je delegacija izrazila mišljenje da jugoslovensko zakonodavstvo daje dovoljnu zaštitu manjinama. Takođe je izneto mišljenje da će Kraljevina SHS prema manjinama biti još tolerantnija nego što je to bila predratna Srbija. Izraženo je žaljenje što saveznici međunarodnom zaštitom manjina pokazuju određeno nepoverenje prema jugoslovenskom zakonodavstvu i upravi.

Da bi ublažila oporost ove izjave, delegacija je dodala da je spremna da izađe u susret saveznicima jer je svesna da oni ne deluju sa željom da krnje jugoslovenski suverenitet. U načelu je prihvatila konvenciju o zaštiti manjina, ali je tražila da se unesu neke izmene koja je podelila u formalne i suštinske. Glavni zahtevi su se odnosili na izmenu pojedinih formulacija i ograničavanje važnosti člana 9 samo na bivše austrougarske i bugarske teritorije (u protivnom bi došlo do povrede suverenih prava Srbije na teritorijama dobijenim 1913.). Pošto je član 11 predvideo

³⁴ J. Lederer, *n. d.*, 240.

³⁵ *Isto*, 242.

³⁶ A. Mitrović, *n. d.*, 52.

³⁷ H. Lederer, *n. d.*, 242.

³⁸ E. Vieffhaus, *n. d.*, 221. (Francuski uticaj je posebno porastao po odlasku Vilsona i Lojd Džordža kući.)

zaštitu prava manjina u Jugoslaviji, delegacija je tražila da Društvo naroda garantuje zaštitu Jugoslovena u susednim zemljama na principu reciprociteta. I ovo bi se odnosilo samo na bivše austrougarske teritorije. Isti član je predvideo i izmenu režima manjina uz pristanak većine Saveta Društva naroda, a delegacija je tražila da u taj proces bude uključena Kraljevina SHS kao jedna od strana ugovornica. Izražena je spremnost da se zaštita manjina prihvati ako se dobiju uveravanja da je ona opšta stvar i da se ne usvaja poseban režim za Jugoslaviju. Delegacija je zatražila i preciziranje prava Saveta Društva naroda u zaštiti manjina i ograničavanje zaštite na pravne mere. Pismo se završava pomalo patetičnom konstatacijom da će, ako se ne usvoje izmene, delegacija doći u „bezizlaznu situaciju”.

Dana 4. septembra delegacija je molila od vlade uputstvo da li da potpiše ugovor, pošto je član 59 (odnosno tada već član 51) bio sužen samo za teritorije koje je Srbija stekla posle početka Balkanskih ratova. Izvestila je da će pokušati da ograniči važenje člana samo na bivše austrougarske teritorije. U tom slučaju, većina delegacije je bila spremna da potpiše mirovni ugovor sa Austrijom. Ovo je bilo u skladu sa odlukom delegacije od prethodnog dana.³⁹ Nota u tom smislu predata je Vrhovnom savetu 4. septembra uveče, a sutradan su učinjene i usmene urgencije kod članova saveta.⁴⁰

U neizvesnosti i napetosti koja je rasla kako se približavao dan predviđen za potpisivanje, delegacija je tri puta od vlade tražila odgovor na pitanje da li da potpiše ugovor: 1. 4. i 7. septembra.⁴¹ Intervencije članova delegacije nisu nailazile na pozitivan odgovor saveznika, pa su bili spremni da svoje zahteve ograniče na najbitnije. Po njima to je bilo teritorijalno ograničavanje važenja člana 9 konvencije i ograničavanje važnosti člana 11 na principu reciprociteta. Pored toga oni su želeli da se važnost konvencije o zaštiti manjina protegne na sve članice Društva naroda.

Predsednik vlade Davidović je javio delegaciji stavove vlade 7. septembra. Njemu nije bilo jasno zašto je član 51 unet u ugovor sa Austrijom, kad je bila predviđena i konvencija o zaštiti manjina. U prvom je video princip autoritarnosti, a u konvenciji dvostrani ugovor ravnopravnih partnera. Prvo je odbacivao, a drugo prihvatao. Od delegacije je tražio da uspostavi vezu između člana 51 ugovora i konvencije iz koje će se videti da sile nemaju prava da nameću Jugoslaviji naknadne obaveze. Ako se ovo ne bi izborilo, poslao je uputstvo da se mir sa Austrijom ne potpiše. Odobrio je potpisivanje konvencije o manjinama pod uslovom da se ne odnosi na srpske teritorije od pre Prvog svetskog rata. Pored toga insistirao je da se iz člana 3 konvencije izbaci izjednačavanje prava urođenika i stanovnika sa stalnim boravištem, obrazloživši to na sledeći način: „Domicilirani su agenti strane propagande, kuferasi u Bosni, banditi na drugim stranama, koje je izmislila imperijalistička propaganda poraženih neprijatelja u cilju rušenja reda. Ne možemo dati zaštitu svim domiciliranim. Izvesne moramo moći odstraniti.” Obavezao je delegaciju da svim silama nastoji da izmeni član 11, a ako ne uspe, da ne potpisuje. Javio je da je konsultovao Stojana Protića, Antona Korošca, Laginju i Trifkovića i da su se svi izjasnili protiv prihvatanja člana 51 u neizmenjenoj formi, ali je ostavio prostora za potpisivanje ako se uspostavi veza između tog člana i konvencije o zaštiti manjina.

Dana 8. septembra delegacija je javila u Beograd da Vrhovni savet mirovne konferencije nije voljan da izmeni dotadašnje formulacije. U tom trenutku većina

³⁹ A. Mitrović, *n. d.*, 202.

⁴⁰ *Isto*, 203.

⁴¹ *Isto*.

delegacije je bila za to da se konvencija ipak potpiše, smatrajući to manjim od dva zla. U ovo su ih uverili razgovori sa savezničkim predstavnicima. Kasno uveče Trumbić, ministar inostranih poslova, Vesnić, Žolger, Ribarž i Smodlaka su ocenili da vladi treba savetovati potpisivanje, jer bi po njihovom mišljenju, odbijanje okrenulo velike sile protiv Kraljevine SHS. Mate Bošković je ostao nepopustljiv, a šef delegacije Pašić je izjavio da neće potpisati bez vladinog naloga, budući da je on potpisao mir u Bukureštu. Devetog septembra uveče još nisu stigle vladine instrukcije. Ribarž i general Pešić (koji je bio vojni predstavnik ali ne i punopravni član delegacije) bili su za to da se ugovor potpiše i bez vladinog odobrenja. Isto mišljenje su delili Smodlaka i Žolger.⁴²

Razlozi koju su ove delegate navodili na prihvatanje potpisa bili su sadržani u pretnji unošenja izmena u ugovor sa Austrijom koje bi bile na štetu Jugoslavije. Najozbiljnija je bila ona da teritorije koje je Austrija izgubila u korist Kraljevine SHS ne bi bile predate njoj već silama pobednicama. General Pešić je zalaganje za potpisivanje temeljio na mišljenju o slabosti i iscrpljenosti vojske. Bošković je ostao nepopustljiv, a Pašić, Vesnić i Trumbić su bili za to da se čekaju uputstva iz Beograda, iako je ovaj poslednji bio sklon potpisivanju.⁴³

Davidović je 9. septembra javio iz Beograda da je vlada „porazena” navedenim pretnjama najavivši njenu ostavku. Delegaciji je savetovao da odloži potpisivanje do instrukcija nove vlade ako to zemlju ne bi izložilo navedenoj opasnosti. Naložio je da se Amerikancima koji su simpatizovali Jugoslovane objasni da Kraljevina SHS ne odbacuje zaštitu manjina koju je uvek i sprovodila, već da je reč o problemu suvereniteta. Nije smatrao ni za kakvu utehu eventualnu pohvalu za držanje u prošlosti. Slično je bilo i objašnjenje upućeno Klemansou koje je usledilo uz obaveštenje da je vlada podnela ostavku.

Ne dobivši blagovremeno vladine instrukcije, delegacija je preko Bogumila Vošnjaka 10. septembra, na dan potpisivanja ugovora sa Austrijom, saopštila da ga neće potpisati.⁴⁴ Isto je postupila i rumunska delegacija, dok su čehoslovačka i grčka delegacija potpisale ugovor. Popodne je delegacija diskutovala o novoj dilemi: potpisati ili čekati instrukcije nove vlade. Trumbić, Bošković i Pašić su bili za čekanje, dok su Vesnić, Žolger, Smodlaka i Ribarž bili za što skorije potpisivanje, smatrajući da zemlji u protivnom pretila opasnost.

Nepotpisivanje je ostavilo dubok utisak na Konferenciju i javno mnjenje. Vest da delegacija Kraljevine SHS očekuje instrukcije nove vlade pobudila je uverenje da će ipak potpisati, pa je rok za potpisivanje produžen za tri dana. Francuzi su zahtevali da se ugovor u tom roku potpiše. Zbog toga je Trumbić 12. septembra apelovao na vladu da se što pre potpiše budući da bi šteta od nepotpisivanja bila veća nego od potpisivanja. Bošković je 14. septembra savetovao vladi da ne žuri već da čeka rumunsku odluku. Istog dana Trumbić, Vesnić, Ribarž, Smodlaka i Žolger su javili vladi da bi dalje odbijanje bilo „krajnje opasno i štetno.” Kao razloge su naveli to što se i bez znanja delegacije odustalo od planova o uvođenju komesarijata Društva naroda u Makedoniji, što sile pobednice neće odustati od minimuma zaštite manjina i što je na njoj posebno insistirao predsednik Vilson sa kojim ne bi bilo pametno pokvariti odnose.⁴⁵ Dodatan pritisak na delegaciju je došao i od generala Pešića koji je dao ostavku zbog nepotpisivanja ugovora.

⁴² Isto.

⁴³ Isto.

⁴⁴ Isto.

⁴⁵ Isto.

U poruci vladi 14. septembra, članovi delegacije koji su bili za potpisivanje izneli su i sledeće argumente: konflikt sa saveznicima se može štetno odraziti i na unutrašnje-političku konsolidaciju države i dati novo oružje separatistima. Nepotpisivanje će se loše odraziti i na položaj Jugoslovena koji će doći pod italijansku vlast, a vlada Kraljevine SHS neće moći za njih da zahteva zaštitu koju nije spremna da pruži manjinama u sopstvenoj zemlji.

Ovi članovi delegacije su se takođe suprotstavili i Boškovićevom predlogu da se sačeka odluka Rumunije. Po njima, ovo bi značilo podrediti se rumunskoj taktici. Smatrali su da je dotadašnjim stavom Jugoslavija dovoljno pomogla Rumuniji koja nije ostala sama u odbijanju zaštite manjina. Bilo je, po njihovom mišljenju, u interesu Rumunije da ni Kraljevina SHS ne potpiše ugovor sa Austrijom i manjinsku konvenciju, jer bi u protivnom sav odijum saveznika pao na Rumuniju. Smatrali su da će Kraljevina SHS morati da na kraju potpiše, a da je solidarisanje u rumunskom interesu, budući da su Rumuni bili u pregovorima sa saveznicima i pokušavali da u zamenu za zaštitu manjina dobiju teritorijalna proširenja.⁴⁶ Taj deo delegacije je smatrao da bi bilo najgore da Rumunija ovakvom politikom dobije teritorijalne ustupke u Banatu na račun Kraljevine SHS, koja bi time uz moralnu pretrpela i materijalnu štetu. Zbog toga je bilo opasno i štetno čekati na Rumune. Smatrali su da je opasnost od nepotpisivanja mnogo veća nego od potpisivanja, tim pre što je po njihovom mišljenju makedonski problem u Jugoslaviji bio mnogo manje opasan nego u predratnoj Kraljevini Srbiji.

Davidović se složio u tome da Jugoslavija ne imitira Rumuniju. Upozorio je 14. septembra delegaciju da njeni članovi ne treba da stvaraju utisak da će Beograd popustiti, već da nagoveste da će i nova vlada pružiti otpor. Od delegacije je tražio da novoj vladi ostavi vreme da odluči.

Petnaestog septembra Trumbić, Pašić i Smodlaka su pozvani u Beograd na konsultacije. Po mišljenju Andreja Mitrovića, nepotpisivanje mirovnog ugovora sa Austrijom i konvencije o zaštiti manjina bio je istovremeno znak otpora, ali i neodlučnosti vladajućih jugoslovenskih krugova. Za njih glavno pitanje je bilo kako izbeći međunarodne garancije za Makedoniju na kojima su sile insistirale. U vezi sa tim, vladajući krugovi su brinuli i o jugoslovenskom suverenitetu.⁴⁷

Sredinom oktobra Vesnić je javio da je dalje odlaganje opasno zbog mogućnosti ponovnog pokretanja makedonskog pitanja.⁴⁸ Ovo je predstavljalo zaokret pošto je on samo nekoliko dana ranije upozoravao na opasnost od stranog mešanja koje bi potpisivanje konvencije donelo.

Novi pritisak saveznika usledio je 26. oktobra u vidu francuskog demarša u Beogradu. U njemu se uz molbu za potpisivanje obećava zahvalnost cele Evrope i francuska pomoć u budućnosti, ali i neskriveno preti povezivanjem potpisivanja ugovora sa Austrijom sa priznavanjem Jugoslavije, zaštitom jugoslovenskih interesa i čak dovođenjem u pitanje opstanka države. Dana 21. oktobra vlada je Trumbiću poslala izvode iz svojih odluka od prethodnog dana u kojima su delegaciji date sledeće instrukcije: stvoriti junctim između člana 51 mirovnog ugovora sa Austrijom i odredaba konvencije o tranzitnoj trgovini (radilo se o uspostavljanju reciprociteta); iz režima zaštite manjina isključiti srpske teritorije iz 1914; iz drugog paragrafa člana 11 konvencije izraz „pourra prendre telles mesures” zameniti izrazom

⁴⁶ Rumunija nije uopšte bila u tako povoljnom diplomatskom položaju kako se u jugoslovenskoj delegaciji mislilo. Više o tome: Sherman David Spector, *Romania at the Paris Peace Conference. A Study of the Diplomacy of Ioan I. C. Bratianu*, Iasi 1995.

⁴⁷ Isto, 205.

⁴⁸ Isto.

„pourra proceder de telle facon”; Konferencija treba da istakne da se Savet Društva naroda neće mešati u sporove države i podanika koji će imati juridistički karakter; modifikacije u režimu zaštite manjina koje može uvesti Savet Društva naroda treba da stupe na snagu samo u slučaju teškoća u sprovođenju zaštite manjina; u preambuli konvencije odati priznanje Srbiji na izvršenju odredaba Berlinskog ugovora; nastojati da se dobije izjava da će se odredbe ugovora sa Austrijom i konvencije o zaštiti manjina sprovođiti samo radi zaštite manjina, te da će ove biti dužne da izvršavaju svoje obaveze prema državi.

Po dobijanju odgovora na ove zahteve, makar on bio i negativan, trebalo je potpisati ugovor, jer bi šteta u suprotnom bila mnogo veća. Donošenjem konvencije o manjinama, član 51 ugovora sa Austrijom nije više bio „blanko menica” kako se delegacija nekada žalila. Sem toga, vlada je od članova delegacije koji su bili u Beogradu na konsultacijama dobila nove informacije. Uticala je i intervencija francuskog poslanika u Beogradu da bi nepotpisivanje moglo da ugrozi postojanje države.

Vlada je postala svesna bezizglednosti daljeg opiranja tako da je delegaciji ostalo da preduzme poslednje korake koji će dovesti do potpisivanja. U tom smislu, 5. novembra upućeno je pismo Vrhovnom savetu.⁴⁹ Ispravnost vladine odluke je pokazala i pretnja koja je stigla od Saveta pre odgovora na jugoslovensku notu. U njoj je potpisivanje ugovora o miru sa Bugarskom i Mađarskom uslovljeno prethodnim potpisivanjem ugovora sa Austrijom.

Kao što se moglo očekivati, 13. novembra je stigao nepovoljan odgovor Vrhovnog saveta na notu vlade u Beogradu od 5. novembra. U njemu su odbijene bilo kakve izmene potpisanog ugovora i konvencije. Jugoslovenskoj strani je kao satisfakcija data samo izjava da se zaštitom manjina njima nisu htele dati povlastice već samo sprečiti nacionalna borba, tako što će im se pružiti opravdana zaštita, da bi postali lojalni građani. U skladu sa tim, nije bilo govora o oslobađanju manjina od obaveza prema državi. Vrhovni savet je smatrao da data objašnjenja čine izlišnim menjanje potpisanog teksta.

U skladu sa svim tim, delegacija je konačno potpisala mirovni ugovor sa Austrijom i propratnu konvenciju o zaštiti manjina 5. decembra 1919.⁵⁰

Izgedalo je da je ovim pitanje zaštite manjina skinuto sa dnevnog reda. Mirovni ugovor sa Bugarskom nije sadržao odredbe o zaštiti manjina. Međutim, kada se počelo raditi na mirovnom ugovoru sa Mađarskom, ona je u svojim primedbama na prvi nacrt ugovora zatražila bolju zaštitu svojih sunarodnika u naslednim

⁴⁹ *Isto*, 206.

⁵⁰ *Isto*. Rumunija je takođe morala da popusti; ona je potpisala 10. decembra 1919. ali je potpis antitadiran da bi izgledalo da je potpisala istovremeno sa saveznicima (Spector, *n. d.*, 269). Jedan od najistaknutijih rumunskih političara i diplomata međuratnog razdoblja Nikolae Titulesku je tvrdio da je Kraljevini SHS pošlo za rukom da izuzme oblasti predratne Srbije iz važnosti konvencije o manjinama. (Nicolae Titulescu, *Romania 's Foreign Policy*. Bucuresti 1994, 283). Ovo, međutim, nije tačno: samo član 9 o obavezama u školstvu nije važio na teritorijama dobijenim pre 1. januara 1913. Titulesku je takođe tvrdio da je Jugoslavija potpisala zato što je dobila od Francuske zajam od 500 miliona franaka koji je dasnije otišao u *melting pot* ratnih dugova tj. pao u zaborav (*isto*). Jugoslovenska arhivska građa o problemu potpisivanja mirovnog ugovora sa Austrijom i konvencije o zaštiti manjina uopšte ne pominje taj zajam; naprotiv, ona svedoči o pritisku kome je Kraljevina SHS bila izložena da bi prihvatila obaveze zaštite manjina. Autori koji su pisali o učešću Jugoslavije na mirovnoj konferenciji takođe ne spominju ovaj zajam (v. Mitrović, Lederer, Viefhaus, *n. d.* Vidi i: Vuk Vinaver, *Jugoslavija i Francuska između dva svetska rata (Da li je Jugoslavija bila francuski „satelit”)*, Beograd 1985, 9-14).

državama. Uz predlog zaštitnih mera, mađarski predstavnici su izneli i rezime žalbi na dotadašnje postupanje.⁵¹ Predstavnici Italije su spremno podržali ove zahteve, a pridružili su im se i neki ugledni Britanci. Kraljevina SHS, Rumunija i Čehoslovačka su se u zajedničkom pismu suprotstavile poboljšanju uslova za Mađarsku.⁵²

Sile pobednice isprva nisu nameravale da u ugovor sa Mađarskom unose odredbe o zaštiti manjina, budući da je Senžermenski ugovor već bio potpisan. Međutim, posle ponovnog razmatranja uvidele su da su mađarske primedbe u izvesnoj meri opravdane. Zato je članu 44 ugovora sa Mađarskom dodata alineja o zaštiti mađarskih manjina u Jugoslaviji, o čemu je Mileran 14. aprila 1920. obavestio Pašića preneviši mu i tekst tog člana.

Pašić je u svom odgovoru naveo da je zahtev za zaštitom mađarske manjine u Jugoslaviji izazvao bolan utisak kod delegacije. Iako se Jugoslavija u načelu saglasila sa zaštitom manjina, nije mogla da prihvati predloženi tekst jer je ostavljao prostor za nametanje novih obaveza u budućnosti. Pašić napominje da je u ugovoru sa Austrijom Kraljevina SHS prihvatila obaveze za budućnost, ali da u to vreme još nisu bile definisane obaveze iz manjinske konvencije. Sem toga, na jugoslovenski zahtev savezničke sile su 12. novembra 1912. dale izjavu da se konvencijom o manjinama potpuno ispunjava član 51 ugovora sa Austrijom, kao i da se od Jugoslavije neće tražiti prihvatanje daljih obaveza. Zbog toga je tražio preformulisanje člana 44: Jugoslavija nije htela da preuzme obavezu prema Mađarskoj već prema saveznicima, kao što je to učinjeno u ugovorima sa Nemačkom, Austrijom i Bugarskom. Pašić je zapitao zašto bi Mađarska, koja je najgrublje gazila prava manjina (koje su u njoj bile većina!), bila izuzetak. Shodno ovome tražio je preformulisanje u skladu sa pismom savezničkih sila od 12. novembra 1919, u smislu da se zaštita manjina odnosi na teritorije Austrougarske koje Jugoslavija dobija ugovorom sa Mađarskom.

U konačnoj redakciji člana 44 ostala je obaveza Kraljevine SHS kako prema Mađarskoj, tako i mogućnost da sile pobednice naknadno utvrde obaveze vlade u Beogradu po pitanju zaštite manjina i tranzita.⁵³ Trijanonski ugovor je Kraljevina SHS potpisala uprkos tome. Njen glavni otpor zaštiti manjina je i onako bio slomljen još prethodne godine prilikom mirovnog ugovora sa Austrijom.

Zaštita manjina jezika, rase i vere sprovedena posle Prvog svetskog rata je imala cilj da učvrsti mirovni poredak stvoren po završetku rata. Njen prvenstveni cilj nije bio zaštita manjina kao takvih, već zaštita mira. U pogledu manjina, mirovne odredbe o njihovoj zaštiti je samo trebalo da njihovu asimilaciju učine bezbolnom i bezopasnom po mir u državama u kojima su živele i Evropi kao celini. Drugim rečima, zaštita manjina kodifikovana na Konferenciji mira nije sprovedena zbog idealističke i čovekoljubive pravednosti nego iz čisto praktično političkih pobuda sila pobednica. To je i bio razlog što su obaveze zaštite manjina nametnute samo malim i slabim državama. Ovo je bilo u skladu sa shvatanjima Vilsona i Klemansoa da su velike sile podnele najveći teret rata te da su zato imale pravo da tako uredi evropske odnose da spreče novi rat. Pošto su po njihovom mišljenju nacionalne manjine bile uvek izvor međunarodnih problema, njihov status je trebalo regulisati međunarodnim ugovorima.

Države kojima su obaveze zaštite nametnute prirodno su ih doživljavale kao kršenje svog suvereniteta utoliko pre što velike sile nisu preuzele slične obaveze.

⁵¹ Francis Deak, *Hungary at the Paris Peace Conference. The Diplomatic History of the Treaty of Trianon*, New York 1972, 237.

⁵² Isto, 250.

⁵³ *Ugovor o miru sa Ugarskom „Zbirka zakona”* sv, 64, Beograd 1927, 36.

Zaštita manjina je stavljena pod garanciju Društva naroda što je u praksi umanjilo mogućnosti zloupotreba, ali istovremeno i oslabilo zaštitu manjina. S druge strane manjine su bile suviše slabe da same poboljšaju svoj položaj. Zemlje u kojima su one živjele doživljavale su zaštitu manjina kao nepravedno nametnutu obavezu i kršenje suvereniteta, tako da nikad nisu osećale stvarnu moralnu obavezu da propisanu zaštitu manjina lojalno sprovede.

Jugoslavija se žestoko opirala prihvatanju obaveza zaštite manjina zbog dva razloga. Prvi je bila zaštita suvereniteta na koju su se jugoslovenski predstavnici stalno legitimno pozivali. Ovo je bio istovremeno idealan i praktičan razlog. Drugi razlog je bio što jugoslovenska država nije bila spremna da sprovedi zaštitu manjina što se videlo iz njenog zakonodavstva i upravne prakse tokom sledeće dve decenije.⁵⁴ Ovo je bilo uslovljeno negativnim istorijskim iskustvima koja su jugoslovenski narodi imali su narodima koji su u Kraljevini SHS postali nacionalne manjine,⁵⁵ ali i nacionalističkim stavom jugoslovenskih vlasti koje su želele da izgrade monolitnu jednonacionalnu državu. Pored toga, na jugoslovensko opiranje uticao je i tradicionalni način mišljenja nekih starih srbijanskih političara predvođenih Pašićem koji nisu navikli na delovanje u višenacionalnoj državi.⁵⁶ Snažno opiranje prihvatanju obaveza zaštite manjina predstavljalo je istovremeno odbranu suvereniteta i ravnopravnosti Kraljevine SHS među evropskim državama, ali i izraz nespremnosti da se manjinama pruži minimum prava koje su im međunarodni ugovori garantovali. Činjenica da su obaveze nepravedno i jednostrano nametnute kasnije je služila kao opravdanje za uskraćivanje i onoga što bi osećanje pravičnosti zahtevalo.

⁵⁴ Vidi o tome: Zoran Janjetović, *Državotvorne ideje Srba, Hrvata i Slovenaca o nacionalnim manjinama*; u: Hans-Georg Fleck, Igor Graovac (ur.), *Dijalog povjesničara-istoričara*, 1, Zagreb 2000, 173-188; Šandor Mesaroš, *Položaj Mađara u Vojvodini 1918-1929*, Novi Sad 1981; isti, *Mađari u Vojvodini 1929-1941*, Novi Sad 1989; Gligor Popi, *Rumuni u jugoslovenskom Banatu između dva rata*, Novi Sad 1976; Mathias Annabring, *Volksgeschichte der Donauschwaben in Jugoslawien*, Stuttgart 1955; Hans-Ulrich Wehler, *Nationalitaetenpolitik in Jugoslawien. Die deutsche Minderheit 1918-1978*, Goettingen 1980; Arnold Suppan, *Zur Lage der Deutschen in Slowenien zwischen 1918 und 1938*, u: *Geschichte der Deutschen im Bereich des heutigen Slowenien 1848-1941*, Wien, Muenchen 1988; Josef Volkmar Senz, *Das Schulwesen der Donauschwaben im Koenigreich Jugoslawien*, Muenchen 1969; Valentin Oberkersch, *Die Deutschen in Syrmien, Slawonien, Kroatien und Bosnien. Geschichte einer deutschen Volksgruppen in Suedosteuropa*, Stuttgart 1989, 194-364; Đorđe Borozan, *Osnovni principi zaštite manjina u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca 1919-1921. i Albanci u Kraljevini Jugoslaviji*, u: Hans-Georg Fleck, Igor Graovac (ur.), *Dijalog povjesničara-istoričara*, 2, Zagreb 2000; Ali Hadri, *Kosovo i Metohija u Kraljevini Jugoslaviji*, „Istorijski glasnik”, 1-2, 1967; C. A. Macartney, *Hungary and her Successors. The Treaty of Trianon and its Consequences 1919-1937*, London, New York, Toronto 1937, 380-437; Petrit Imami, *Srbi i Albanci kroz vekove*, Beograd 1999, 253-278.

⁵⁵ Zoran Janjetović, *Istorijski uzroci odnosa Hrvata i Srba prema „nacionalnim manjinama u jugoslovenskoj državi 1918-1941*. godine, u: „Dijalog povjesničara-istoričara” 2.

⁵⁶ Posle prijema ultimatumu da Jugoslavija neće moći da potpiše ugovore sa Bugarskom i Mađarskom ako prethodno ne potpiše mir sa Austrijom u novembru 1919, Pašić je smatrao da Kraljevina SHS treba da uloži notu ili pak izjavu pri ratifikaciji ugovora sa Austrijom o tome da je bila prisiljena da primi obaveze za koje nije uverena da će služiti spokojstvu naroda na Balkanu i obezbeđivati mir.

ZORAN JANJETOVIĆ

THE QUESTION OF NATIONAL MINORITY RIGHTS
IN THE KINGDOM OF THE SERBS, CROATS, AND SLOVENES
AT THE PARIS PEACE CONFERENCE 1919-1920

Summary

One of the changes brought on by the First World War was the protection of minority rights under the patronage of the League of Nations. This work deals with various aspects of minority rights protection in Yugoslavia and its attempts at evading obligations the allied countries wished to impose on newly-formed states. The author describes the unsuccessful resistance of the Yugoslav delegation to pressure on these points, their arguments, and their subsequent compliance. Yugoslavia was disinclined to accept obligations regarding minority rights because of its concerns for its sovereignty, its reluctance to protect the rights of minorities, and its efforts to obtain equal status for the Kingdom of the Serbs, Croats, and Slovenes in the European community.